

SOOME KOHANIMERAAMAT

Suomalainen paikannimikirja. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuseen julkaisuja 146. [Helsinki:] Karttakeskus, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, [2007]. 592 lk.

Soome Kodumaa Keelte Uurimiskeskuse (Kotimaisten kielten tutkimuskes-

kus) ja Kaardikeskuse (Karttakeskus) väljaandel on aastal 2007 ilmunud suur tervet Soomet kattev kohanimeraamat. Autorkonna eesmärgiks on olnud teha loetav ja samal ajal usaldusväärne nimeraamat nii laiale lugejaskonnale kui ka nimeuurijaile, keeleteimetajaile, õpetajaile, üliõpilasile.

Soomes pärineb kohanimeraamatu idee juba XIX sajandist. 1862. aastal saatis G. E. Eurén Soome Kirjanduse Seltsile (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) kirja, milles põhjendas kohanimede sõnaraamatu vajadust. Seltsis arutati korduvalt sõnaraamatu küsimust, kuid ei jõutud ühisele arvamusele selle eesmärgi ja mahu suhtes. Aastal 1896 tegi E. N. Setälä ettepaneku esitada vana kirjakeele sõnaraamatus „kõik need nimed, mis sisaldavad etümoloogiliselt arusaadavaid soomekeelseid sõnu”, etümoloogiliselt selgitamata nimedest oleks tulnud kaasa haarata häälikulooliselt märkimisväärsed nimed.

Aegade jooksul on kohanimeraamatu küsimus Soomes ikka ja jälle esile tõusnud. Niisuguse raamatu algidee oli tekkinud soome rahvuluse laineharjal ja kavandatavas teoses nähti teetähist soome rahvuse kujundamisel, Soome ajalosse süvenemisel ning soome keele arendamisel. Tookord kavatseti käsitleda ainult soomekeelseid kohanimesisid.

Teoks saanud kohanimeraamat esitab Soome kesksimate paikade soome-, rootsi- ja saamikeelseid kohanimesisid ning nende tausta. Vastava haardega kohanimeraamatud on juba varem ilmunud Norras 1976. aastal („Norsk stadnamleksikon”), Taanis aastail 1981–1983 ja 1994 („Dansk Stednavnleksikon” ja „Stednavneordbok”) ning Rootsis 2003. aastal („Svenskt ortnamnslexikon”).

„Suomalainen paikannimikirja” sisaldab 3800 nimeartiklit (märksõnu koos viidetega üle 4700) ja viis lühikest ülevaateartiklit. Üldtutvustav „Lukijalle” („Lugejale”) raamatu toimetusel (peatoimetaja Sirkka Paikkala, toimetusekretär Eeva-Liisa Stenhammar, toimetajad Pirkko Mikkonen, Ritva Liisa Pitkänen, Peter Slotte) juhatab raamatu sisse. Toimetusel on õnnestunud haarata kohanimeraamatu töösse suurem seltskond asjatundjaid nii onomastikute hulgast kui ka teistelt keeletea-

duse aladelt. „Kirjan taustaa, rajaus ja rakenne” („Raamatu taust, ainepiiritlus ja struktuur”) esitab lühidalt siingi valgustatud tausta, käsitletavate nimede valikukriteeriumid, tähtsamad allikad, nimeartikli struktuuri ja tutvustab ka kasutatud kirjatüüpe. Artikkel „Paikannimien etymologisesta tutkimuksesta Suomessa” („Kohanimede etümoloogilisest uurimisest Soomes”) Sirkka Paikkala sulest on üliülevaatlik kokkuvõtte sellest tööst, eraldi peatutakse kohanimede kogumise ja nimeuuringu algusel. Jussi Iltaneni ja Tiina Manni-Lindqvisti lühiartikkel „Karttojen ja liikenteen paikannimetc” („Maa kaartide ja teedevõrgu kohanimed”) pöörab peale põhikaardinimede tähelepanu teekaartide nimedele ja teeviitadel olevaile kohanimedele. Toni Suutari „Peruskartan nimet Aabrahaminkarilta Öövedenkankaalle” („Põhikaardi nimed Aabrahaminkarist kuni Öövedenkankaani”) suunab lugejat mõtisklema kohanimede hulga üle (aastal 2007 oli Soome põhikaardil 807 107 nime, neist soomekeelseid 722 055, rootsikeelseid 74 820, põhjasaami nimesid 5821, inarisaami nimesid 4258 ja koltasaami nimesid 153), nimetiheduse üle põhikaardil (keskmiselt 2,06 nime ruutkilomeetril, merealasad kaasa arvatud) ja mõnede kohanimede arvukuse üle põhikaardil. Soome põhikaardi 722 055 soomekeelsest kohanimest on ainunimesid 192 276, s.o nende puhul ei ole kaardil olevate kohanimede hulgas teist täpselt samasugust nimekuju. Soome põhikaardil on kõige korduvald nimesid *Koivula*, *Mäkelä* (kumbagi rohkem kui 2000), *Peltola*, *Rantala*, *Ahola*, *Kuusela*, *Mäntylä*, *Lehtola*, *Niemelä*, *Hakala*, *Heikkilä*, *Ojala*, *Mattila* (igäüht rohkem kui 1000), *Uusitalo*, *Rauhala*, *Anttila*, *Jokela*, *Koivumäki* (igäüht üle 900), seega korduvad eeskätt talunimed. Loodusnimedest on arvukaimalt esindatud *Isosuo*. Muudest loodusobjektide nimedest on levi-

nuimad näiteks metsanimed *Palokangas* ja *Hirsikangas*, mäenimedest *Palomäki*, *Palovaara*, *Palokallio*, neemenimedest *Pitkäniemi*, *Kiviniemi*, *Kallioniemi*, *Mustaniemi*, järvenimedest *Saarijärvi*, *Pitkäjärvi*, *Kivijärvi* jne. Toni Suutari peatub veel kaardinimede struktuuril ja kakskeelsete alade kohanimedel. Kakskeelseilgi aladel on elanikud, nii soomlased kui ka rootslased vanasti kasutanud iga koha kohta vaid ühte nime, olgu siis soome- või rootsikeelset. Vaid kesksematel paikadel olid nimed nii soome kui ka rootsi keeles. Sagedamini oli see häälikuline mugandus, harvemini tõlkelaen. Soome nimeplaneerimise põhimõte on tänapäeval see, et vana algupärast nimevara kasutatakse ka teises keeles ilma kunstlike tõlgete ja mugandusteta. Kui rootsikeelsetest nimedest on Soome põhikaardil soomekeelne vaste vaid mõnel protsendil nimedest, siis Põhja-Soome saamikeelsetest kohanimedest on soomekeelne vaste paljudel, enamasti tõlkelaen või mugandus. Toni Suutari toob ära ka ainukese nime, mis on Soome põhikaardil viies keeles: *Inari*, rootsi *Enare*, põhjasaami *Anár*, inarisaami *Aanaar*, koltasaami *Aanar*.

Niisuguse kohanimeraamatu puhul on olnud väga oluline probleem nimevalik. Soome Kodumaa Keelte Uurimiskeskuse nimearhiivi kogudes on Soome alalt 2,3 miljonit soome- ja saamikeelset kohanime ja Soomerootsi Kirjanduseltsi (Svenska litteratursällskapet i Finland) kogudes 370 000 rootsikeelset kohanime. Raamatusse on valitud kohanimed nende objektide tähtsuse või muu tuntuse järgi, mitte nimede harulduse ega laia leviku järgi. Lisatud on siiski kohanimed, mille kohta on asjatundjailt sageli küsitud või mis võiksid laiemalt huvi pakkuda. Esitatavate kohanimede hulk on korrelatsioonis rahvaarvuga: tihedamalt asustatud Lõuna-Soomest on nimesid rohkem. Üldjoontes on piirdutud suuremate maastiku-

mete nimedega, linnade, linnaosade, valdade ja külade nimedega, kultuuriajalooliste paikade nimedega.

Nimeartikleid on kirjutatud kokku 30 autorit, kelle initsiaalid on antud vastava nimeartikli järel. Artiklis on märgitud koha liik, asukoht valla ja maakonna täpsusega ning on esitatud nime varasemaid kirjapanekuid, kohanime ajalugu (algupärane objekt, nime teekond tänapäeva), nime keeleline seletus ehk nimes tõenäoliselt sisalduvad sõnad ning nimeandmisprintsip. Näiteks soomekeelne linnanimi *Tammisaari* on õige hiline nimi, alguse saanud ajakirjandusest (Suometar) ja on osaline tõlkelaen rootsikeelsest nimest *Ekenäs*. Veel XIX sajandil kasutasid soomlased rootsi keelest mugandatud linnanime *Eeknäsi*. Märknime *Virolahti* puhul mainitakse, et see on vald samanimelise lahe kaldal ja et see oli juba 1370. aastal koguduse nimi kujul *Werelax*. Samast nimekobarast on artiklis mainitud veel *Virojoki* ja *Virojärvi*. Seevastu Helsingi asupaiga soomekeelne nimi *Vironniemi* tuleb kirjas esile alles 1908. a. Rootsikeelisel alal oli see nimi *Estnäs*. Ida-Uusimaal Porvoos on eeslinn ja küla *Eestinmäki* (rootsi *Estbacka*), mis on ametlikuks nimeks saanud 1970. aastatel, kui rootsikeelseile külanimedele anti soomekeelseid rööpnimesid.

Vajaduse korral viidatakse ka teistele nimeartiklitele, näiteks märknime *Turku* juurest märknimele *Åbo*, mõlemast on raamatus omaette artikkel. Põhimõte on olnud, et erikeelsetest nimedest kirjutatakse omaette nimeartikkel, kui nimed on eri päritolu. Kui üks nimi on teise tõlge või mugand, siis on märknimi soomekeelne ja teiskeelset nime käsitletakse samas nimeartiklis.

Kõige lõpus nimeartikli all on allika- viide või -viited.

Nimeartiklid on järjestatud alfabeetiliselt. Enamasti on märksõnaks praeguse ortograafia järgi kirjutatud koha-

nimi, väiksemal hulgal on kirjutatud artikleid ka liigisõnadest (käsitletud on 93 liigisõna), mis võiksid lugejaile olla võõrad kas keele tõttu (*träsk* 'järv' või *duoddar* 'tundur'), kohalikust murdesõnavarast pärimise tõttu (*luoma* 'jõeharu', *eno* tähenduses 'suur jõgi, peajõgi', soome põhjamurretes saami laen), või ainult kohanimedes säilinud kuju või tähenduse tõttu (*laksi* 'laht', *salo* 'suur metsane saar').

Liigisõnade levikust on koostanud kontuurkaardid Toni Suutari.

Raamatu lõpus on alfabeetiline register kohanimedest, mis ei ole märkinimed, kuid esinevad nimeartikleis, ja peamärknimede nimekiri valdade kaupa. Kirjanduse loetelu hõlmab 20 lehe-

külge, millele lisandub üks lehekülg illustratsioonide allikaloendit.

Teos „Suomalainen paikannimikirja” on rikkalikult illustreeritud kaardiväljavõtete ja piltidega.

Ka Eestis plaanitakse kogu maad katva kohanimeraamatu koostamist. „Suomalainen paikannimikirja” võiks olla selles töös suureks eeskujuks. Soomlaste nimeraamat on valminud kadestama panevalt lühikese ajaga, seda enam, et teos ei ole üksnes varasema nimetöö kokkuvõte, vaid pakub ka uusi etümoloogiaid ja seletusi.

MARJA KALLASMAA